

Hämäläinen nro. 45. 7.11.1878

Meillä Suomessa, kun maamies on saanut kaikki vuosityönsä valmiiksi, jyvät aittaan, nauriit kuoppaan, naudat navettaan, lihat ja muikut suolaan, pellavat luhtiin, niin eipä ihme, jos hän silloin huoahtaa ja hengähtää ja ravistaa hartioiltaan työ-ikeen ja kaikki huolet heittää mielestään. Se on aika kun talonpojan pöydällä nähdään tuoreet lihaherikut.

Olette vallan lämpimästi tervetulleita tänne Hämeenlinnaan Museo Skogsteriin Sato-onnea etsimään ja kuulemaan muistoja kekrinvietosta.

Meillä on tässä enintään yksi hetki eli tunti tätä painavaa sanaa sadonkorjuuperinteistä ja kekrinvietosta. Tämän jälkeen pääsemme maistelemaan muutamia entisaikain kekripöydässäkin esillä olleita herkkuja, joita emäntä on koreasti esille laittanut.

Pieni mainospätkä tähän väliin: Tämän luennon järjestämisestä vastaa Linnaseudun Ajan patina –hanke, jonka tavoitteena on toteuttaa erilaisia aikamatkoja entisajan arkielämän tapoihin. Ja minä olen Johanna Henttinen,

Tervetuloa!

Animoto-video – kuvin kiinni tunnelmaan

Kekrin historia

Sadonkorjuun juhla, Kekri, on ajoittunut monesti lokakuun loppupuolelle tai marraskuun alkupuolelle. Sen vietto riippui siitä mihin aikoihin kun sato saatiin korjatuksi ja pöydät valmiiksi. Kekri on ollut vuoden juhlista merkittävin, huomattavasti joulua ja uutta vuotta isompi. Se on ollut elinkeinon vuodenvaihteen juhla, satokauden päättäjä, juhla jossa palkitaan koko vuoden työstä. Kekrin mielikuvissa pöydät notkuivat ruuasta ja juoma virtasi, mutta se oli myös työväen ponnistusten juhla.

Maatalouteen liitetty vuodenkierto on ollut aikoinaan luonnollinen osa maanviljelyskulttuurin vaikutusta, jonka mukaan koko vuosi jäsennettiin. Sadonkorjuun juhlinta on tunnettu niin kauan kuin maanviljelysperinnettä on ollut. Syklisessä aikakäsityksessä on uusi vuosi ollut luontevaa aloittaa siitä, mihin edellinen satovuosi oli jäänyt, joten kekristä muodostui luontevasti myös vuodenvaihteen juhla.

Kekrin tausta juurtaa kansankielestä ja se tarkoittaa viimeiseksi jäänyttä tai jonkin päättävää. Se onkin ollut maatalousyhteisöissä vuoden päätös juhla, satokauden päättymisen juhla kun sirpit ja huumareet on pystytty nostamaan ladon seinälle odottamaan kevättä.

Kirjakielemme isän, Mikael Agricolan mukaan kekri olisi ollut muinaissuomalainen jumala, joka vastasi karjan kasvusta. Tälle tosin ei ole löytynyt muita kirjallisia viitteitä kuin Agricolan lista suomalaisista jumaluuksista (1551). Tutkijat uskovatkin kekrin merkanneen alunperin sadonkorjuu juhlaa, mutta sanan alkuperälle on löydettävissä useita lähteitä niin suomalais-ugrilaisesta kieliperinteestä kuin keski-eurooppalaisista kielistä.

Sadonkorjuun ja samalla vuoden vaihteen juhlintaa on harjoitettu syksyisin läpi Euroopan oletetusti jo vasarakirveskulttuurin ajoista, eli noin reilut 2000 vuotta ennen ajan laskun alkua lähtien. Kekri-sanalle löytyy monia juuria, joiden tutkiminen ja selvittäminen on pyörineet samojen teemojen ympärillä. Kekrin kantasuomalainen vastine tarkoittaa pyörää tai kiertoa, viitaten oletettavasti siis vuoden kiertoon. Keski-Eurooppalaisen Ker-sanana tausta puolestaan viittaa vaihteeseen tai vaihtoon, josta ovat polveutuneet muun muassa englannin kielen sanat year ja gear, jotka tarkoittavat vuotta ja vaihdetta tai vaihtumista.

Suometar – perjantaina 11. päivä Joulukuuta, vuonna 1857

Mutta päivä, milloin sitä vietetään, ei ole jokapaikassa sama. Toisissa pidetään se 1. marraskuuta eli Pyhänmiesten päivänä, toiset pitävät 10 eli 11, toiset 13 p. marrak. eli vanhaa pyhänmiesten päivää kekriänsä. Tämä ei olekaan ihmettä, että aika on näin epävakainen tälle juhalle, sillä niin se on ennekin ollut vaihteleva: sillä se oli vaan oikeastansa se päivä, jonka karja tauvotettiin laiumella käymästä ja suljettiin tavalliseen 7-kuukautiseen vankeuteensa.

Kekri

Syksyn saapumiseen tuli varautua, peltojen tuli olla puituina ennen syysateita ja kylmien ilmassojen lipuessa maamme yli tuli kesän sadot varastoida huolella pitkiä ja pimeitä öitä varten. Satokauden päätöstä on eurooppalaisessa maatalouskulttuurissa juhlittu vuosisatoja, satokauden juhlanä on toiminut ammoisista ajoista siis kekri. Sillä ei ole ollut kalenteriin sidottua aikaa, vaan se on määräytynyt kulloisenkin vuoden ja kulloisen talon työrytmin mukaan. Sitä on vietetty in kun työt on saatu tehtyä ja talon toimet syksyn tuloon kuntoon. Karkeasti ottaen kekri ajoittuu kuitenkin Mikkelinpäivän 30.9. ja Pyhänmiestenpäivän välille.

Korjuutöiden päättymistä juhlistettiin syömällä ja juomalla ylenpalttisesti. Tällä tavalla pyrittiin takamaan seuraavan satokauden runsaus. Pöydän piti olla koreana aamusta yömyöhään, jotta talosta ei olisi ruoka seuraavana vuonna loppunut. Yltäkylläisyyden tuli näkyä myös viinassa, ja joillakin seuduilla jopa uskottiin, että isännän hyvä humala vahvistaisi viljan kasvua seuraavana kesänä.

Sanotaankin että

Keyriaamuna vahaisen aamiaisen syötyä lähtivät miehet naapuriin. Sinne mentyä sanottiin: "Tultiin teille uunia särkemään." Isäntä sanoi: "Sen saisitte tehdä, ellei viinapulloni olisi täysiä." Ja sitten ryhdyttiin hyvässä sovussa ryyppiskelemään.

Koska sadonkorjuun juhlan vietto riippui siitä mihin aikoihin kun sato saatiin korjatuksi ja pöydät valmiiksi. Maatalot juhlivat sitä sen mukaan miten syksyn työt saatiin päätökseen: kekriin aika koitti kun karja oli tuotu sisätiloihin, jyvät olivat laarissa, juurekset maakuopassa ja syksyn teurastukset tehty. Monilla paikkakunnilla kekriä vietettiin monta päivää peräkkäin, aina talo kerrallaan.

Kristillisessä Suomessa kekrin vietto alkoi yhdistyä kaikkien pyhien päivään (Festum omnium sanctorum) jo katolisella ajalla, mutta vasta 1800-luvulle tultaessa kekri liitettiin kristillisen pyhäinpäivän yhteyteen ja maanviljelykseen liittyvät perinteet sulautettiin osaksi kristinuskosta peräisin olevia tapoja. Lihapyörykät ja lammaspasti olivat tyypillisiä juhlaruokia syysteurastusten jälkeen. Ruokaa oli paljon, sitä tuli olla tarjolla yltäkyläisesti tulevan sato-onnen takaamiseksi, ja samalla muisteltiin edesmenneitä matkatessa paanukattojen suojiin.

1800-luvun alkupuoliskolla kekrin ajankohdaksi pikkuhiljaa vakiintumaan pyhäinpäivän seutu. Ruotsi-Suomessa kekrin vieton ajankohdaksi määriteltiin 1. marraskuuta vuonna 1772, mutta säädös ei tavoittanut maataloja kautta kuningaskunnan koskaan kokonaan. Tavoitteena oli yhtenäistää juhlintaa ja pyrkiä rajaamaan kansakunnan tuottavuutta rajoittavien pyhäpäivien olemassaoloa.

Vuonna 1955 pyhäinpäivä siirrettiin lauantaille, ja vielä tuolloin lähdettiin kaupungeista joukolla kekrin viettoon maaseudulle. Kekri menetti vähitellen kansallisen juhlan asemansa talonpoikaisen yhtenäiskulttuurin pirstoutuessa kaupungistumisen ja teollistumisen myötä. Moderni kaupunkilaiselämä ei löytänyt enää yhteyttä kiinteästi maanviljelykseen ja satovuoteen liittyvästä kekristä. Tätä ennen monet kekriin liittyvät tavat, kuten kekripukki, olkikoristeet sekä tinan valaminen, olivat kuitenkin siirtyneet joulun ja uuden vuoden viettoon.

Kekrin historia kulkee kuitenkin kaukana virallisista vuosiluvuista ja säädöksistä. Sadonkorjuujuhla on vietetty Suomen maantieteellisellä alueella oletettavasti jo kampakeraamiselta kaudelta 5000-2000 eaa. Historian kirjoitus kuitenkin alkaa varsinaisesti vasta 1500-luvulta, jolloin kekri on ollut vanha, vakiintunut kansanjuhla.

Kekriä on aktiivisesti yritetty kieltää ja 1772 asetuksetkin ajankohdan määrittelyksi ovat vain korjausliikkeitä, sen jälkeen kun kiellot eivät ole kuuluneet maaseutujemme joka kolkkaan. Kertomukset ja tarinat kertovat kirkon ja valtiovallan yrittäneen jo 1600-luvulla aktiivisesti valvoa kekrikieltoa, jolloin talonpojat siirtyivät navettoihin ja latoihin viettämään sadonkorjuu syöminkejään ja siirsivät metsänhaltijoille varatut lahjuksensa syvemmälle metsän siimekseen.

Kalenterikin uudistui kadottaen jakoajan, joka oli antanut kekrijuhlille tilaa kiireiseen vuoteen. Varsinaisesti kekri alkoi hiipumaan kaupungistumisen seurauksena kun palkolliset havittelivat vapaampaa elämää teollisuuden työpaikkojen muodossa. Perinteisen vuosityöläisen kadotessa katosivat myös palkollisille annetut lomat ja lahjukset. Maaseudun hiljentyessä myös koko kylän yhteiset juhlallisuuden alkoivat vaimenemaan muutoksien pauhatessa äänekkäämmin.

Kehitys lähti etelä suomesta, jossa kekri alkoi katoamaan jo 1800-luvun alkupuoliskolla, mutta alueelliset erot olivat suuressa maassa huomattavat. Vielä 1900-luvulla itä- ja

pohjois-suomessa kekrillä oli merkittävä asema ja itsenäistymisenkin jälkeen lehdissä oli huolestuneita kirjoituksia kekriperinteen katoamisesta vielä näillä seuduilla, vaikka länsi- ja etelä-suomessa ei ollut kekristä jäljellä muuta kuin kekkerit-sana ja muihin vuoden juhlapyyhiin lipuneet perinteet.

Lainaus Keskiviikkona 2. päivä marraskutua 1927 - Kajaani-lehti

Kekriä vietettiin 60-70 vuotta sitten suurin syömingein ja juomigein. Joitakin päiviä ennen kekriä keitettiin viina, paistettiin piirakoita, jäniksen lihaa, lehmän lapaa y.m.s. Kekriaamuna noustiin varhain 2-3 aikaan, pirtti pantiin lämpiämään, pantiin pirtin uuniin tuli. Sitten syötiin siinä 5 aikaan ensi kerta lihaa, voita, piirasia ja päälle ryypättiin kotikeittoviinaa. Toisen kerran syötiin 9 aikaan talkkunata voisilmän kanssa.

Pitkin päivää isäntä istui pöydän päässä renkien kanssa viinaa ryypiskellen. Kylässä ei sanut kekriä käydä. ”Ota mieli menneeltä, syö pää märänneeltä ja mene kerinä kylään”, sanottiin, jos joku kylään aikoi. Illan hämärtyessä juostiin sokkoa nuoret ja vanhat. Toisissa kylissä pidettiin n.s. kekritanssit. Sitten seurasi n.s. römppäviikko: ajettiin talosta taloon isännät ja rengit, nuoret ja vanhat, iltaisin aina kokoonnuttiin johonkin taloon sokkoa juoksemaan ja vanhempi väki viinaa juomaan. Römppäviikon kuluttua elämä palasi entisiin vanhoihin, hiljaisiin urinsa.

Kekrin ohjelmaa

Kekrinä riitti tekemistä, uuni oli lämmitettävä heti aamuvarkaisella ennen auringon nousua. Tavoitteena oli juhlia päivä läpeensä, joten pakolliset työt oli saatava tehtyä ennen päivän koittoa. Syömäänkin piti ehtiä useampaan otteeseen, jotta voitiin esi-isiltä ja hengiltä anoa siunausta tulevan vuoden sadolle.

Aamutuimaan valmistettiin rieskat, liha- ja kalaruuat laitettiin aluilleen, viilit, talkkunat ja maidot tuotiin sisälle. Päivälliseksi valmistettiin paistia perunoista, lihasta ja makkarasta. Päivän kuluessa maisteltiin viinaa ja kekriä varta vasten pantua olutta. Kaikkia ruokia ja juomia vietiin myös haltijoille riheen sekä uhripuille ja –kiville, sillä kekriä ei henkienkään sietänyt olla nälissään.

Ruokaa piti olla saatavilla koko päivän, jos joku sattui poikkeamaan pöytään. Kekrinä piti tarjota syötävää kaikille taloon saapuneille, olivatpa he tuttuja tai tuntemattomia. Kekri oli kuitenkin pääasiallisesti perheen ja suvun oma juhla, vaikka palkollisetkin kutsuttiin aterioimaan. Isännän humaltuminen oli tärkeää ja suvun esi-isien muistaminen pitojen keskiössä. Perheen parissa satokauden kiitosta jaettiin ja iloittiin menneestä vuodesta. Suoritettiin henkien lepyttelyä ja leikittiin syöminkien ohessa.

Kekrinä syötiin monenlaista ruokaa alueen perinteistä riippuen, mutta eniten merkitystä oli kekri-lampaalla. Kautta Suomen oli tavanomaista ennen aamua teurastetun lampaan luiden

hautaaminen takaisin lammaskarsinaa. Jokaisella paikkakunnalla oli omia muunnelmiaan karjaonnan varjelemiseksi, esimerkiksi Hankasalmella piti keittää aamun ensimmäiseksi ateriaksi kekripässin pää, jotta karjaonni säilyisi. Muita kekriruokia olivat muun muassa lammasteitto ja rieskat, talkkuna, velli ja puuro – jota nauttivat niin ihmiset kuin eläimetkin – sekä makkarat, limput, kalat, juustot ja hillot sekä muut tavanomaiset ruuat. Perunoita ja nauriita kannatti kuitenkin välttää, jos ei halunnut itselleen paiseita ja ajoksia.

Anteliaisuus palkollisia ja vieraita kohtaan toi talolle hyvää onnea seuraavalle vuodelle. Jos ei muutoin niin tyytyväisempien apulaisten ja naapureiden muodossa. Ruokaa piti talon väen syödä itsekin yhdeksään kertaa, eikä tarjottavia saanut koota pois valoisan aikana. Talon eläimille annettiin kekriä vain parasta ruokaa ja isännän tehtävänä oli käydä henkilökohtaisesti ruokkimassa hevoset.

Kekripöytä keskiajalta

Keskiajalla, sadonkorjuun jälkeinen aika oli ruuanlaiton juhlaa. Satoa oli useimmiten runsaasti tarjolla ja raaka-aineet parhaimmillaan. Myös luonnonantimia oli runsaasti noukittavissa syysienistä alkaen. Keskiajalla ruoka koostui kasviksista, viljatuotteista sekä luonnonantimista. Lihaa ei normaalioloissa juurikaan ruuissa esiintynyt, mutta syys teurastusten jälkeen pitopöytään pääsi lammasta tai possua. Riistaa ei juhlanan juurikaan ollut, syystöiden vuoksi metsälle ei usein ennätetty, sillä metsästysmaat olivat useimmille melko kaukana. Myös metsästysoikeuksista pidettiin keskiajalla tiukasti kiinni ja ne kuuluivat poikkeuksetta vain rikkaille. Laiton tai luvan varainen, eli maksullinen, metsästys oli kuitenkin yleistä ja metsät olivat täynnä ansoja erityisesti pieneläimille, joiden pyyntiä ei valvottu niin tarkasti.

Pöydissä kasvikset pääsivät esille. Pavut, herneet, kaalit ja sipuli, palsternakat sekä nauriit, sään kuin sään kestävästä lantuista puhumattakaan olivat aterioinnin keskiössä. Kalastuksella tuotiin lisämakuja ja peltojen antimet pääsivät oikeuksiinsa. Vehnän oli arvostetuinta, oletettujen terveysvaikutustensa vuoksi. Myös marjat, pähkinät ja sienet korjattiin talteen tarkasti.

Keskiajalla ilmasto oli nykyistä lämpimämpi ja pohjolan kolkissakin pähkinäpensaat, luumut ja kirsikat jaksoivat kukoistaa kesäkausilla. Mausteita tunnettiin hyvin, mutta niiden kasvattaminen keskittyi pääosin luostareihin ja apteekkarien omille tiluksille.

Keskiajalla olivat suosittuja myös yllätyspiiraat, joiden sisään oli leivottu muun muassa eläviä lintuja, jotka ruokaa ottaessa pääsivät lehahtamaan vapauteen, tuoden juhlantuntua ateriointiin. Makeita herkkuja ei säästetty ruokailun loppuun vaan niitä oli tarjolla läpi aterian, vaikka usein ateriointi päättyikin nykyisenmallin mukaan makeaan suuhun pantavaan. Hunaja ja inkivääri toivat syyspöytien lämpimiin kasviksiin pehmeää makua ja kesteihin tunnelmaa. Vanhoista ruuista nykyään jälkiruuaksi mielletään muun muassa marjaiset ruispuurot ja hunajaiset uuniomenat, perinteiset sokerikakut ja keksit.

Lainaus Työmies-lehdestä lokakuun 10. päivältä armon vuonna 1914

Tuskinpa kukkaan muut odottaneet kekriä sellaisella hartaudella kuin vuosipalvelijat. Ja mitäpä kekristä olisi toisille odottamistakaan. Kekri on vuoden ikävimpänä aikana. Luonto on väritön ja raskas. Mutta vuosipalvelijoille on kekri juhlien juhla.

Siitä palvelusväen vuosi päättyy ja viikon, parin vapaa-aika alkaa. Kekri muodostaa rajapyykin kahden palvelusvuoden välille. Se on palvelijain elämästä suurimpia merkkipäiviä. Se merkitsee monelle epämieluisasta palveluspaikasta eroon pääsemistä.

Etsitään uutta palveluspaikkaa, lähdetään parin viikon lomalle ja palataan tuttuun paikkaan. Toiset vaihtavat palvelusvuoden vaihteesta nuoren miehen ja piikaelämän avioliittoon. Marraskuun yksitoikkoisessa hämärässä vietetään kuherrusajat. Sitten aloitetaan uusi elämä mäkitupalaisena tai mies edelleen renkinä, muonamiehenä ollen ja nuori vaimo tehden töitä päiväpalvelijana kartanoista.

Osa palvelijoista yrittää päästä teollisuuden päiväpalkkolaisiksi. Pyritään pois maaseudulta. Mielissä kaupunkien ja teollisuuskeskusten vapaampi elämä. Mutta harvoilla on tilaisuutta päästä teollisuuden palkkatyöläisiksi.

Kekri siis tuo palvelijoille pitkän vuoden perästä lyhyen hetken, jolloin he voivat elää itselleen. He saavat hetken olla vapaita. Vanhoillinen palvelussääntö ei heihin nyt koske. Viikon kaksi on siis palvelijoilla vuodesta aikaa, jolloin he tuntevat vapautta. Mutta lyhyt on tämä aika.

Työn juhla ja jakoaika

Kekri on ollut aikoinaan työnjuhla, jolloin arkisen raatamisen loppu juhlittiin. Laulettiin, leikittiin ja tanssittiin. Juhlittiin loppunutta vuotta ja toivottiin hyvää alkua tulevalle. Aikojen kuluessa palvelusväen tarve, etenkin isoimmissa tiloissa, kasvoi ja samalla haluttiin antaa heille kiitosta kuluneesta vuodesta ja sen töistä. Kekrin jälkeen oli aika, tilan töiden laannuttua, palvelusväen vapaaviikolle, jolloin nämä pääsivät vierailemaan kotiseuduillaan tai tekemään mitä halusivatkaan.

Ennen nykyisiä kalentereita auringon kierto perustuva ajanlaskutapa ei vuoden saatossa mennyt tasan. Auringon- ja kuunkierto perustuvassa järjestelmässä jäi 12 vuorokauden mittainen ajanjakso yli. Vaikka kekriin aika vaihteli alueellisesti huomattavasti, sen jälkeen vietettiin vuoden vaihteen juhlaa, jossa ylimääräiset päivät elettiin pois. Tuota kalenteritonta ajanjaksoa kutsuttiin jakoajaksi.

Jakoajan vietto ajoittui kekriin, koska se oli maatalousvuoden loppu ja samalla vuodenvaihde. Se oli erilaista ja merkittävää aikaa. Kalenterittomien päivien aikana uskottiin voitavan tulkita enteitä ja tehtävän taikoja. Vuoden hauraiden reunojen välissä,

uskottiin haltioiden ja esi-isien pääsevän vaikuttamaan maailman menoon. Henkien läsnä ollessa olikin tärkeää pidättäytyä työnteosta ja viettää hiljaiseloa.

Tästä syystä myös palkollisten vapaaviikko, römppäviikko, sijoittui kekrin jälkeiseen aikaan. Vapaa viikon alkaessa palvelusväki sai mukaansa ruokaa ja kangasta, tai villaa tai lankaa. Myös kaikille talon alustalaisille ja torppareille tarjottiin ateria. Tavarat olivat tavallaan vuosibonuksia tehdystä työstä ja vapaaviikkoa lähdettiin viettämään taskut täynnä niin palkkaa kuin murkinaakin.

Römppäviikko oli myös vuosisopimusten uudelleen määrittelyyn varattua aikaa. Piijat ja palkolliset uusivat sopimuksensa taloihin joissa olivat tai etsivät itselleen uusia työnantajia. Vapaaviikon jälkeen kirjoitettiin uudet sopimukset taloihin, samalla oli mahdollista vaihtaa palveluspaikkaa, jos uuden oli sattunut löytämään. Palvelusväen määrän kasvaessa, hyvissä taloissa olevista paikoista alkoi tulla jo kinaa, mutta hyvistä työntekijöistä pidettiin myös kiinni.

Sanotaan, että

Palvelijat vaihtuivat pyhämiesten päivänä. Mikkelinä kun töistä lakattiin, sanottiin: "Perhäinen katkesi." Kyrsät mukaan annettiin, jos talosta pois lähti: kolme limppua, naula voita ja juusto. Römppä oli kaheksan päivää.

Talosta vapaaviikolleen lähtevälle palvelusväelle annettiin mukaan siis pientä lahjaa ja ruokaakin kotiseuduille vietäväksi. Yleisenä tapana myöhemmin oli tarjota myös uudet vaatekerrat työvuoden aikana elämää nähneiden tilalle. Tämä tapa siirtyi sittemmin joulun, jolloin tuli palkollisille antaa aina jotain uutta päälle jouluksi.

Viikko saattoi kulua uutta tilaa etsien, mutta vapaaviikon yleisimpien nimien joukossa olleet päänpitelyviikko, humppaviikko, särkiviikko, omaviikko ja nautiskeluviikko kenties antavat kuvaa muista sen käyttötavoista. Monelle se oli vuoden ainoa loma, aika jolloin ei tarvinnut kantaa huolta työnantajasta tai tulevasta ja taskut olivat täytetty tuoreen sadon tuomalla anteliaisuudella. Palkollisten omat juhlat, naimisiinmenot ja kihlatkin tavattiin vaihtaa syysiltojen pimetessä, jotta niiden viettoon olisi tarjolla omaa aikaa.

Hämäläinen nro. 45. 7.11.1878

Keri oli muinais suomalaisten suurin juhla. Sitä vietettiin viikottain syömingeillä, juomingeilla, "tanhuamisilla". Vaikka Kekrin nimi on länsi-Suomesta kadonnut, on juhla kuitenkin pysynyt elossa tähän päivään saakka. Pyhät miehet sen vain muuttivat "pyhäinmiesten päiväksi".

Pyhäinpäivä

Kekrin ja römpän jälkeen tuli hiljentymisen vuoro marraskuun 1. päivänä, jolloin hautausmaat loistavat kynttilämeressä syystalven yössä, kuolleiden seurakuntalaisten nimet lausuttiin sakastissa ja hiljennettiin muistelemaan edesmenneitä. Kynttilöiden

tuominen haudoille yleistyi maassamme vasta toisen maailmansodan jälkeen osana kristillistä perinnettä.

Kynttilämeret ovat valouskoa ja valotaikaa, vanhoja pakanallisia perinteitä, jotka ovat jääneet elämään varjoina ja muistoina ajoista joita emme edes tienneet olleen. Syksyn pimenevissä öissä valolla oli suuri merkitys niin pahojen henkien karkottimena kuin turvan antajana omaa mielikuvitusta vastaan.

Pyhäinpäivän, tai Pyhäinmiestenpäivän, juontaa juurensa kalendaarisiin käytännön ongelmiin. Kaikille pyhimyksille joille ei riittänyt kalenterissa tilaa, luotiin yhteinen kunnioitusjuhla eli niille joille ei omaa päivää kalenterista löytynyt, pyhimysten päivä. Myöhemmin pyhäinpäivään yhdistettiin myös aiemmin seuraavana päivänä vietetty sielujen aatto, jossa muisteltiin edesmenneitä.

Katolilaisissa maissa pyhäinpäivää on vietetty jo keskiajalta lähtien, mutta suomeen se kantautui huomattavasti myöhemmin, kirkon reformaation jälkeen, jolloin katollista pyhää tiivistettiin yhdeksi vainajien muistojuhlaksi. Kekrin vainajien muistaminen ja kalendaarinen sijoittuminen mahdollistivat kirkolta pyrkimyksen yhdistää nämä pyhät, vaikka kekrin tavatkin säilyivät.

Ja on sitä sanottu näinkin:

Hämäläinen nro. 45. 7.11.1878

Kekri ei ole kadonnut länsi-Suomesta, vaikka se täällä on saanut huonomman soinnun, nimittäin ”kekkerin”, joka ei merkitse muuta kuin törkeätä juominkia, tuommoista ”hantvärkkärien” mehukasta ”friimaanantaita”. Täällä Hämeessä se on ”siska-viikko” – oikeammin ”sika-viikko”. Ja se on verrattuna muiden kansain carnevaliin ... jolloin heidänirstautensa pääsee irralleen, kunkin luonnon-ominaisuuden mukaan.

Kekrin kiertäminen

Pyhäinmiestenpäivän rinnalle ilmestynyt Halloween on herättänyt huolta pyhäinpäivän juurien unohtamisesta. Halloween, eli kaikkien pyhien aatto, on kelttiläisestä perinteestä lähtenyt juhla, jossa pyhäinpäin vainajien kunnioitukseen on yhdistynyt myös kelttien kekrijuhlaperinne.

Uskomusten mukaan vainajien muistelu saattoi raottaa maailman verhoja. Puhutut sanat ja lausumattomat kaipuut houkuttelevat edesmenneitä takaisin vaeltamaan levottomasti entisillä asuinseuduillaan. Synkässä ja koleassa alkutalven yössä levottomien henkien kujeilta voi välttyä tehokkaimmin naamioitumalla itsekin tuonpuoleisen olennoiksi, jolloin henget jättävät kansa kauhistuksensa rauhaan ja ihmiset pääsevät kulkemaan rauhassa.

Huolta herättäneet karkin toivossa kiertelevät kummitukset, ovat kuitenkin omalla tavallaan merkittävä osa kelttien pyhäinpäivää. Myös omassa kekriperinteessämme kierrelleet Köyrit, Kekripukit ja Köyrittäret ovat olleet keskeinen kekriperinne lähes jokaisessa pohjoisen maamme kolkassa. Perinteiseen Kekrinviettoon kuului kekrin kiertäminen. Se

houkutteli koloistaan naamioituneita kummajaisia, jotka kulkivat talosta taloon ja vaativat kestitystä.

Kekrin toisena päivänä, pitojen jälkeen, lähdettiin kiertämään kekriä. Kylänraiteilla liikkui seurueita joissa oli kekripukkeja ja kekrittäriä vaatimassa tuvista kestitystä niin räppijäisistä kuin myös kurkunkostukkeista. Pelottavat kekripukit, sarvineen ja karhunaljoineen, isoine puukkoineen ja toisinaan jopa kirves kärsänään koputtelivat ovia ja huutelivat muun muassa "Anna ryyppy tai kaadan uunis."

Kestitystä tuli antaa jo hyvien tapojen vuoksi, sillä vieraita ei saanut kekriä käännättää ovelta, tai nuukuus tarttuisi myös viljelyksiin. Myös remuavilla ja pelottavilla laumoilla nuoria oli varmasti vaikutuksensa siihen, etteivät pukit ja kekrittäret jatkaneet matkaansa kuivin suin.

Eri puolella Suomea kiertelijät tunnettiin eri nimillä ja myös heidän asunsa vaihtelivat. Iisalmen miespuoliset köyrimöröt olivat sonnustautuneet nurinniskoin käännettyihin turkkeihin, joista riippui kaikenlaisia kapineita, ja heillä oli seuranaan valkeisiin vaatteisiin pukeutuneita naispuolisia köyriättäreitä.

Samoilla seuduilla liikkui myös köyripukkeja, joiden ulkomuoto oli vieläkin omituisempi. Ne syntyivät nimittäin nurin päin käännetyistä turkista, jonka toinen hiha oli nostettu pystyyn kaulaksi. Hihansuusta taas pistivät esiin kirveen terä sekä nokan muodostavat keritsimet ja korvien virkaa toimittavat lusikat. Pukit, köyriättäret ja möröt olivat liikkeellä heti aamutuimaan, sillä jos uuniin oli jo ehditty sytyttää valkea, ei vierailta ollut enää oikeutta uhkailla sen särkemisellä.

Kestitystä oli saatava jo kekriin liittyvän anteliaisuuden puitteissa, mutta pyyntöä usein tehostettiin leikkimielisellä uhkauksella uunin kaatamisesta. Sopusäilyi useimmiten viinaryypyn, kahvin tai ruuan voimin, ja saattoivatpa tyytyväiset kiertäjät ilahduttaa talonväkeä leikeillä ja tanssillakin.

Kekriä poltettiin myös kekrivalkeaa eli kokkoa, jolle nuorison oli mahdollista kokoontua toisiaan tapaamaan. Järjestivät pä kekriin kiertolaisetkin taloissa vierailujen jälkeen omia juhliansa. Myös keinuminen kuului kekriin ja sen ajateltiin tuovan pitkiä pellavia seuraavan vuoden pelloille. Kekriin kiertäminen oli nuorison juhlaa, jossa toisia päästiin tapaamaan vapaamuotoisesti. Syysilloissa tanssi- ja laulu raikui tarjonnan toimiessa vieraanvaraisuuden voimin.

VIDEO

Uskomukset

Jos ennen kekriä joki jäätyy, niin vappuna on sulat veet.

Pyhäinmiestenpäivän aattoiltana oli tapana valaa kuvia tinasta veteen. Ennustettiin. Harmaa ja ryyssinen pinta tiesi rikkautta.

Kekri pitojen ohessa, muinaissuomalaisen uskon mukaisesti, lepytettiin myös vainajia. Heidät kutsuttiin myös ruokapöytään ja poismenneille katettiin usein jopa omat lautaset. Jakamisella toivottiin esi-isien ottavan osaa tilan toimiin ja antavan myötävaikutuksensa ensi vuoden menestykseenkin. Myöhemmin kekriin ajoittaminen kirkollisen pyhäpäivän yhteyteen johti siihen, että se alettiin käsittämään vainajien muistojuhlaksi sadonkorjuujuhlan sijasta.

Vuodenvaihteen juhlanähtäminen nähtiin taitekohtana, jossa maailman reunat joustivat ja ennusteita tulevasta oli mahdollista hakea sekä taikoja tehdä tulevan turvaamiseksi. Jakoaika oli jotain maagista, jolloin elettiin kalenterinkin ulottumattomissa. Uskomuksilla haettiin uskoa tulevaan ja epävarmaan, mutta niiden avulla pyrittiin varautumaan myös tulevaan talveen, jotta olisi tarpeeksi vaatetta, lämpöä ja ruokaa talven pimeiden kuukausien ajaksi.

Esimerkiksi aarnihautojen tulien uskottiin näkyvän talojen katoilta, joissa pirut kiillottivat tulien liekeissä aarteitaan. Mustilla ja punaisilla langoilla ennustettiin onnea ja kuolemaa. Tämän tyyliiset uskomukset siirtyivät myöhemmin juhannusperinteisiin sellaisinaan, sen jälkeen kun moderni kalenteri ja uudelleen järjestetyt vuosirytmit tulivat kaupungistuneemman elämäntavan mukana yhteiskunnan rakenteisiin. Tinan valamiset ja muut tulevan vuoden ennustamiset puolestaan lipuivat uuden vuoden viettoon.

Kekrinä uskottiin vainajien, haltijoiden tai pyhien miesten olevan liikkeellä. Vainajien uskottiin tulevan kekriin katsomaan miten paikkoja on pidetty kunnossa vuoden ajan. Heidän vierailuunsa saatettiin valmistautua esimerkiksi lämmittämällä sauna, siistimällä se ja antamalla pyhien miesten kylpeä ennen kuin oman talon väki pääsi saunaan.

Sillä aikaa, kun väki saunoi, saattoivat tuonpuoleisen vieraat viipyä emännän heitä varten kattaman pöydän ääressä, jonne talonväki itse siirtyi saunan jälkeen. Tässä vaiheessa pyhien miesten ajateltiin poistuvan tyytyväisinä. Varuiksi ennen tupaan astumista, tuli isännän kuitenkin varmistaa, että vieraat olivat tyytyväisiä ja huudella jo porstuasta ”onko ruoka maistunut?” ja ”onko ehditty hyvin syörä?” ennen kuin talonväki astelisi sisään.

Ruoka saatettiin jättää myös koko yöksi pöytään, jotta tuonpuoleisesta saapuvilla vierailijoilla olisi mahdollisuus nauttia talon antimista läpi yön. Joillakin alueilla ruokaa jätettiin myös uhriksi vanhan puun juurelle. Tyytyväisten esi-isien uskottiin suojelevan heille ennen kuuluneita maita.

Keyri-iltana piti keittää illalliseksi maitovelliä. Velli piti keittää hiilloksella eikä padan alle pitänyt puhalttaa.

Kun toisilla seuduilla teurastettiin lammas mikkeliksi, saatettiin se toisilla seuduilla lahdata vasta kekriin, mutta yhtä kaikki, sen luut vietiin lammaskarsinaan onnen säilyttämiseksi. Karjataikoja tehtiin toki monia muitakin. Muun muassa uunissa poltettujen puiden laadulla oli vaikutusta tulevien karitsoiden sukupuoleen, määrään ja sarvekkuuteen.

Kekriä vasten piti kolomen vastaparin, virsikirjan ja kerhtimien kanssa kiertää navetta kahesti vastapäivään ja kolomesti myötäpäivään. Sitte oli vastat annettava lampaille. Jalakain välistä lampaat laskettii lautumelle ne tuli kotia ja lammasonni oli hyvä.

Kekriin mennessä piti kaikilla talon naisilla olla kehrättyinä kolme vyyhtiä lankaa. Muuten saattaisi käydä niin, että neidot jäisivät vanhoiksi piioiksi ja työt olisivat aina myöhässä. Itse kekrinä ei kuitenkaan saanut kehrätä, sillä muuten rukki surisisi jatkossa omia aikojaan. Kekrinä riitti kuitenkin muuta puuhaa, sillä uuni oli lämmitettävä aivan aamuvarkaisella, ennen päivän nousua, ja syödäkin piti ehtiä useamman kerran, jotta seuraava vuosi olisi talolle hyvä.

Suometar – perjantaina 11. päivä Joulukuuta, vuonna 1857

Sitämyöten kuin tiedämme, on tämä nimi kokonaan tuntematon Etelä- ja suurimmalle osalle Länsi-Suomalaisiakin; mutta Savosta ja Karjalasta sen jokainen tietää, mitä kekri on. Se on eräs pakanuuden ajoista asti vietetty juhla, jolla on ollut ennen suuri arvo, joka osoittaa sekini, nyt jo pilanvuoksi lausuttava vanha sanantapa: ”kekriksi kettukin kenk’-rujeensa myö” ja ”ei aina kekriä kestä”, ”kerta kekriä pidetään”. Nytkin sitä monissa paikkakunnissa juhlallisesti vietetään.

Kekrin hiipuminen

Kekrin vietto vainajien palvomisineen ja ennustusten hakemisineen edusti kirkolle pakanallisia tapoja, joista toivottiin luovuttavan. Rautalammilla, vuonna 1729, annettiin papistolle kehoitus neuvoa kaikkia luopumaan taikuudesta ja uhrimenoista. Yksi keinoista tähän oli pyrkimys siirtää kekriä lähemmäs pyhäinpäivää, jolloin näitä kyettäisiin yhdistämään ja kekri saataisiin kirkolliseenkin hallintaan jossain määrin.

Huoli pakanallisista tavoista oli suurta. Oikeuden pöytäkirjoissa 1660- luvulta lähtien on lukuisia merkintöjä muun muassa kekrilampaista, joita syötiin epäkristillisesti maanhaltijoiden kunniaksi. Monissa paikoissa kieltoja valvottiin, mikä siirsi kekripitoja piiloon. Perheet siirtyivät muun muassa navettoihin syömään juhla-aterioitaan. Kieltojen ankuruus ja jatkuva muistutus pakanallisten tapojen hylkäämisestä pikkuhiljaa haihduttivat tavat niihin liittyvien laulujen ja runojen kanssa ja kekri jäi elämään vain muistojuhlana, joka myöhemmin sulautettiin pyhäinpäivään. Kekripukki puolestaan valui nuutinpäivään ja myöhemmin, iän pehmittämänä ja kypsytämänä jouluun.

Toinen perinteen katoamiseen liittynyt tekijä oli yhteiskunnan muutos, teollistuminen ja kaupungistuminen muuttivat elämää ja maaseutumaiseen elämäntapaan vahvasti liittynyt juhla jäi muuttoliikkeen jalkoihin. Kekrin tavat ovat onneksi kuitenkin kulkeneet mukana, runsaat kiitosateriat ja edesmenneiden muistelu on lipunut hiljalleen jouluun, tulevan vuoden ennusteiden hakeminen uuteen vuoteen. Siirtymän vaivattomuutta kuvastaa se, että vuoden vaihteen juhla on siirtynyt vuoden vaihteeseen, jolloin sitä tavallaan, vietetään edelleen entisellä paikallaankin. Vain vuoden rytmi on vaihtunut maailman muutoksen myötä.

Kaupungistumisen ja teollisuuden kasvun myötä, työt lipuivat suuriin asutuskeskuksiin ja moni vuosityöläinen lähtikin etsimään teollisuuden parista työtä ja vapaampaa elämää. Maaseutumaisemmissa pitäjissä Kekri jaksoi saada kansaa juhlatuulelle vielä 1900-luvullakin, mutta muutoksen tuulet vaimensivat juhlintaa. Kirkollisten juhlien ote juhlakalenterissa kasvoi, niiden ollessa ainoita, jotka saivat osakseen arkivapaitakin.

Lainaus nimimerkiltä Maajussi - Maaseudun Tulevaisuudessa vuonna 1917

Niin kekri katoaa, sellainen on ajan henki. Mutta pitääkö kaiken kadota semmoisen, jonka on vanhastaan kuulunut talonpojan tavalliseen elämänjuoksuun sekä taloudelliseen ja henkiseen harrastuspiiriin? Mikä kiinnittää meidät maaseudulle, jossa ei ole kohta jälellä muuta kuin ainainen harmaa, iloton arki, alinomainen orjan raadanta? Olemmeko me talonpojat joutumassa rengeiksi yhteiskunnalle, jolta emme saa edes palkka eikä – hetkenkään vapautta.

Kekri on alkanut heräilemään uudestaan 1960-luvulta lähtien, vanhoja perinteitä alettiin taltioida sotien jälkeisenä aikana uudella tarmolla ja valtiolta tuki muun muassa paikallismuseoiden sekä pitäjäseurojen perustamista. Vanhoja sadonkorjuuperinteitä ei vain kirjattu vaan niitä alettiin elvyttämään pienimuotoisesti. Sadonkorjuujuhlien muistoja ja yhteisöllisyyden kaipuuta lievitettiin erilaisin tapahtumin, oli markkinaa ja kyläpäivää kynttiläkulkueineen. Toisinaan lihasopat porisevat syysilloissa vieläkin eri puolilla suomea ja kekri on päässyt opin tielle tuettuina teemapäivinä.

Mutta näin vuoden lopun juhlan kunniaksi, ei toivoteta hyvää kekriä, vaan hyvää joulua ja tulevaa uutta vuotta. Juhlamme ei ole kadonnut vaikka onkin hajaantunut vuotemme jokaiseen kolkkaan keskikesästä keskitalveen.

LOPPUVIDEO

Kiitos!

Nyt meille on katettu pieniä maistiaisia mukaillen kekrijuhlista tuttuja ruokapöydän antimia. Kahvia meillä ei tänään ole, koska tuohon aikaan se oli niin kallista nautintoainetta, ettei sitä isolle vierasjoukolle raaskinnut tarjota. Nauttikaa ja hyvää syksyä kaikille!

Ja muistakaa:

Jos lokakuussa lehti hitaasti varisee puusta, tulee ankara talvi ja ensisuvana juurimatoja, puiden ja kaalien vahingoksi.